

1. ΘΕΜΑ

Περιοριστικές αναφορικές προτάσεις

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Τηλεφώνησε ο άνθρωπος που/ο οποίος σε ζητούσε το πρωί. Η συμφωνία που/την οποία κάναμε πρέπει να μείνει μυστική. Πρέπει να βρούμε σπίτι που/το οποίο να μην έχει υγρασία.

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

B, Δ ΚΕΓ, 1, 2, 3 ΕΚΠΑ

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Αναφορικές προτάσεις με το *που*, *ο οποίος*

Αναφορικές αντωνυμίες

Αναφορικά επιρρήματα

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

Ασαφείς εκφράσεις: *Είναι ο μόνος άνθρωπος που ανταλλάσσω δυο λόγια* (με τον οποίο ή που ανταλλάσσω μαζί του). *Ο γιατρός που μιλούσαμε προχτές είναι εδώ* (για τον οποίο, με τον οποίο, στον οποίο). *Η εφημερίδα που γράφει ο δημοσιογράφος* (στην οποία γράφει). *Το θέμα που μιλάμε είναι η άνοδος των τιμών* (για το οποίο μιλάμε). *Το βιβλίο που γράφτηκαν τελευταία καλές κριτικές είναι ενός πολύ καλού συγγραφέα* (για το οποίο γράφτηκαν).

Επίσης, οι προτάσεις αυτές δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα, γιατί αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της κύριας πρότασης προκειμένου αυτή να μπορεί να γίνει κατανοητή. Το λάθος που συχνά γίνεται είναι να βάζουν κόμμα οι μαθητές σε αυτές τις προτάσεις: *Ο άνθρωπος, που μου γνώρισες, δε μου άρεσε* (το σωστό: *Ο άνθρωπος που μου γνώρισες δε μου άρεσε*).

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Οι περιοριστικές αναφορικές προτάσεις προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό ή μια ονομαστική φράση μιας άλλης πρότασης και εισάγονται με τις αναφορικές αντωνυμίες *ο οποίος* και *που*. Οι αναφορικές περιοριστικές προτάσεις δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα από την κύρια πρόταση.

Τηλεφώνησε ο άνθρωπος **που/ο οποίος** σε ζητούσε το πρωί.

Δεν υπάρχει σημασιολογική διαφορά ανάμεσα στο *που* και στο *ο οποίος*. Οι αναφορικές αντωνυμίες *που* και *ο οποίος* εναλλάσσονται ελεύθερα, με την εξαίρεση ότι είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται το *ο οποίος* όταν το αναφορικό στοιχείο βρίσκεται στη γενική ή σε μια προθετική φράση:

Οι άνθρωποι **των οποίων** τα σπίτια έχουν καταστραφεί από το σεισμό δικαιούνται βοήθεια. (γενική)

Είναι ο μόνος άνθρωπος **με τον οποίο** ανταλλάσσω δυο λόγια. (προθετική φράση)

Στις παραπάνω περιπτώσεις, αν χρησιμοποιήσουμε το *που*, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν και κάποια περαιτέρω στοιχεία:

Οι άνθρωποι **που** τα σπίτια **τους** έχουν καταστραφεί από το σεισμό δικαιούνται βοήθεια.

Είναι ο μόνος άνθρωπος **που** ανταλλάσσω **μαζί του** δυο λόγια.

Οι παραπάνω δομές χρησιμοποιούνται κυρίως στον προφορικό λόγο.

Επίσης, το *ο οποίος* χρησιμοποιείται συχνότερα σε επίσημο ύφος λόγου, επειδή έχει λόγια προέλευση.

Όπως δείχνουν τα παραδείγματα που αναφέρουμε παραπάνω, η ονοματική φράση που προσδιορίζεται από μια περιοριστική αναφορική πρόταση βρίσκεται ακριβώς μπροστά από την αναφορική πρόταση. Όμως είναι πιθανό η ονοματική φράση να χωρίζεται από το σημείο αναφοράς (*που, ο οποίος*) με ένα ρήμα:

Ο κύριος ήρθε *που (ο οποίος) ήθελε να σε δει*.

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, πιο συχνά μια περιοριστική αναφορική πρόταση εισάγεται με το *που* παρά με το *ο οποίος*.

1) Αναφορική περιοριστική πρόταση που εισάγεται με το *ο οποίος*

Η κλιτή αναφορική αντωνυμία *ο οποίος*, που εισάγει μια αναφορική πρόταση, πρέπει να συμφωνεί με την ονοματική φράση που προσδιορίζει ως προς τον αριθμό και το γένος. Από την άλλη, η αντωνυμία *ο οποίος* πρέπει να είναι σε κατάλληλη πτώση για τη λειτουργία της στην αναφορική πρόταση:

(α) Εκτιμώ τους φτωχούς *οι οποίοι* προσπαθούν να ζήσουν τίμια.

(β) Η συμφωνία *την οποία* κάναμε πρέπει να μείνει μυστική.

(γ) Αυτή είναι η κοπέλα *της οποίας/στην οποία* έδωσα το βιβλίο.

(δ) Κάθε φοιτητής *του οποίου* οι γονείς είναι άνεργοι παίρνει οικονομική βοήθεια.

Στο παράδειγμα:

(α) η αναφορική αντωνυμία *οι οποίοι* βρίσκεται στην ονομαστική επειδή λειτουργεί ως υποκείμενο της αναφορικής πρότασης·

(β) η αναφορική αντωνυμία *την οποία* είναι στην αιτιατική επειδή λειτουργεί ως άμεσο αντικείμενο της αναφορικής πρότασης·

(γ) η αναφορική αντωνυμία *της οποίας/στην οποία* είναι είτε στη γενική είτε σε μια προθετική φράση που εισάγεται με το *σε* επειδή λειτουργεί ως έμμεσο αντικείμενο·

(δ) η αναφορική αντωνυμία *του οποίου* είναι στη γενική επειδή έχει τη λειτουργία του κτήτορα στην αναφορική πρόταση.

Επίσης, όταν η ονοματική φράση που προσδιορίζεται από την αναφορική πρόταση η οποία εισάγεται με το *ο οποίος* αποτελείται από ουσιαστικά, είτε στον ενικό είτε στον πληθυντικό, που δηλώνουν *έμψυχα* όντα και συνδέονται *αρσενικό* με *θηλυκό* ή *θηλυκό* με *ουδέτερο* ή *αρσενικό* με *ουδέτερο*, τότε η αναφορική αντωνυμία βρίσκεται πάντα στον *πληθυντικό αριθμό του αρσενικού*:

Φωτογράφισα τους μαθητές και τις μαθήτριες *οι οποίοι* τελειώνουν το γυμνάσιο.

Οι μητέρες και τα παιδιά *τους οποίους* είδαμε βρίσκονται σε κρίσιμη κατάσταση.

Ο άντρας και το παιδί *οι οποίοι* κάθονται μπροστά είναι συγγενείς.

Η αναφορική αντωνυμία *ο οποίος* που εισάγει μια περιοριστική αναφορική πρόταση μπορεί να είναι *συμπλήρωμα μιας προθετικής φράσης*. Σε αυτή την περίπτωση, το *ο οποίος* παίρνει πάντοτε μπροστά μια πρόθεση:

Η κυρία *από την οποία* αγόρασα το σπίτι.

Η ιδέα *για την οποία* αγωνιζόμαστε.

Έρχεται ο νεαρός *με τον οποίο* βρέθηκες χθες.

Είναι ο άνθρωπος *στον οποίο* οφείλω τη ζωή μου.

Επίσης, μια αναφορική φράση στη γενική μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέρος μιας άλλης ονοματικής φράσης, και τότε η αναφορική φράση είτε ακολουθείται από την ονοματική φράση που προσδιορίζει είτε την ακολουθεί.

Ο κύριος **του οποίου ο γιος** είναι συνάδελφός μου.

Ο κύριος **ο γιος του οποίου** είναι συνάδελφός μου.

Η αναφορική πρόταση μπορεί να εισάγεται με μια *επιρρηματική φράση* η οποία ακολουθείται από το *ο οποίος*:

Το σπίτι **δίπλα στο οποίο** έμενα γκρεμίστηκε.

Ο νεαρός **δίπλα στον οποίο** καθόσουν είναι ο αδερφός μου.

Συνήθως η αναφορικοποιημένη ονοματική φράση βρίσκεται στην αρχή της αναφορικής πρότασης. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου η αναφορικοποιημένη ονοματική φράση χωρίζεται από την ίδια την αναφορική πρόταση με μία, δύο ή περισσότερες προτάσεις:

Ο φίλος **ο οποίος** μας είπες ότι **σε βοήθησε**.

Εκείνο το πρόβλημα **στο οποίο** μας είπε ότι **δεν έβρισκε λύση**.

2) Αναφορική περιοριστική πρόταση που εισάγεται με το *που*

Σε μια αναφορική περιοριστική πρόταση το *που* μπορεί να λειτουργεί ως *υποκείμενο*, *άμεσο αντικείμενο* ή *έμμεσο αντικείμενο*:

Το παιδί **που τηλεφώνησε**. (υποκείμενο)

Η βίλα **που έχτισαν στην εξοχή**. (άμεσο αντικείμενο)

Ο πελάτης **που παραδώσαμε το αυτοκίνητο**. (έμμεσο αντικείμενο)

Όταν το *που* λειτουργεί ως άμεσο ή έμμεσο αντικείμενο, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την αντίστοιχη κλιτική αντωνυμία. Αυτή η δομή είναι προτιμότερη όταν το *που* λειτουργεί ως έμμεσο αντικείμενο:

Η βίλα **που τη χτίσανε** πέρυσι **στην εξοχή**.

Ο πελάτης **που του παραδώσαμε** το αυτοκίνητο.

Η άκλιτη αναφορική αντωνυμία *που* η οποία εισάγει μια αναφορική πρόταση μπορεί να ακολουθείται από κάποιο επίρρημα, το οποίο προαιρετικά μπορεί να ακολουθείται από μια κλιτική αντωνυμία:

Το σχολείο **που απέναντί (του)** είναι η κεντρική πλατεία.

Το κατάστημα **που δίπλα (του)** είναι το δημαρχείο.

Η αναφορική πρόταση που εισάγεται με το *που* μπορεί να αντικαθιστά μια προθετική φράση:

Η σακούλα **που (στην οποία = τόπος)** έβαλα το βιβλίο.

Πού είναι το μολύβι **που (με το οποίο = όργανο)** έγραψα τις κάρτες;

Τέλος, το ρήμα στις αναφορικές προτάσεις συνήθως βρίσκεται στην οριστική. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις όπου το ρήμα της αναφορικής πρότασης που εισάγεται είτε με το *που* είτε με το *ο οποίος* βρίσκεται στην υποτακτική:

Ξέρεις κάποιον **ο οποίος/που** να ξέρει από υπολογιστές;

Πρέπει να βρούμε σπίτι **το οποίο/που** να μην έχει υγρασία.

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Στόχος είναι ν' αντιληφθούν οι μαθητές τη λειτουργία των αναφορικών περιοριστικών προτάσεων στο λόγο (προσδιορίζουν ένα ουσιαστικό ή μια ονοματική φράση μιας άλλης πρότασης). Αυτό στο οποίο θα πρέπει να επιμείνει ο διδάσκων είναι να μπορούν οι μαθητές να χρησιμοποιούν σωστά αυτές τις προτάσεις, έτσι ώστε να μη δημιουργείται ασάφεια στο λόγο (π.χ. Η εφημερίδα στην οποία γράφει ο δημοσιογράφος και όχι Η εφημερίδα που γράφει ο δημοσιογράφος). Επίσης, οι προτάσεις αυτές δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα από την κύρια πρόταση, γιατί αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της κύριας προκειμένου αυτή να μπορεί να γίνει κατανοητή. Και σ' αυτό το σημείο ο διδάσκων θα χρειαστεί να επιμείνει πολύ, δίνοντας πολλά παραδείγματα περιοριστικών αναφορικών προτάσεων, αλλά και μη περιοριστικών, έτσι ώστε οι μαθητές να καταλάβουν τη διαφορά.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

ΓΓ38: Μη περιοριστικές αναφορικές προτάσεις

ΓΓ39: Ελεύθερες αναφορικές προτάσεις

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 429-430, 434, 436, 438-441, 445-447.